

Наталія Перестюк
Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
аспірант кафедри міжнародного приватного права
Van Calker стипендіат Швейцарського інституту
порівняльного права, адвокат, MBA
natalina@perestyuk.com

ТРАСТИ ЗА ЄВРОПЕЙСЬКИМ ПРАВОМ І МІЖНАРОДНИЙ СУДОВИЙ ПРОЦЕС

© Перестюк Н., 2018

Зроблено спробу дослідити процес міжнародного судового розгляду справи, предметом якої є відносини трасту, ускладнені іноземним елементом, з наступним зверненням за визнанням та примусовим виконанням винесеного рішення в іншій державі-члені ЄС чи ЕФТА. У результаті такого дослідження регулювання трасту в європейському праві розглянуто в трьох аспектах: питання міжнародної підсудності трастових справ та визнання і виконання іноземних судових рішень в трастових справах (основу чому заклали Брюссельська (1968 р.) та Луганська (1988 р.) конвенції з подальшою їх еволюцією в рамках ЄС), а також колізійні трастові норми (Гаазька трастова конвенція 1985 року).

Ключові слова: траст; трастова справа; місцезнаходження трасту (trust domicile); рішення іноземного суду; цивільні і комерційні справи; Брюссельська конвенція 1968 року; Луганська конвенція 1988 року; Гаазька трастова конвенція 1985 року; lex fori; lex causae; визнання і виконання рішення іноземного суду; автономія волі (lex voluntatis); принцип найтіснішого зв'язку.

Наталья Перестюк

ТРАСТЫ В ЕВРОПЕЙСКОМ ПРАВЕ И МЕЖДУНАРОДНЫЙ СУДЕБНЫЙ ПРОЦЕСС

Предпринята попытка исследовать процесс международного судебного рассмотрения дела, предметом которого являются отношения траста, осложненные иностранным элементом, с последующим обращением за признанием и принудительным исполнением вынесенного решения в другом государстве-члене ЕС или ЕФТА. В результате такого исследования регулирования траста в европейском праве рассмотрено в трех аспектах: вопросы международной подсудности трастовых дел и признания и исполнения иностранных судебных решений в трастовых делах (основу чему заложили Брюссельская 1968 и Луганская конвенции 1988 с последующей их эволюцией в рамках ЕС), а также коллизионные трастовые нормы (Гаагская трастовая конвенция 1985).

Ключевые слова: траст; трастовое дело; местонахождение траста (trust domicile); решение иностранного суда; гражданские и коммерческие дела; Брюссельская конвенция (1968 г.); Луганская конвенция (1988 г.); Гаагская трастовая конвенция (1985 г.); lex fori, lex causae; признание и исполнение решения иностранного суда; автономия воли (lex voluntatis); принцип наиболее тесной связи.

EUROPEAN PERSONAL TRUST AND INTERNATIONAL COURT PROCESS

An attempt is made to investigate the process of international court proceedings, the subject of which is the trust relationship complicated by a foreign element, followed by an application for recognition and enforcement of the judgment in another EU Member State or EFTA. In As a result of this study, the regulation of trust in European law is considered in three aspects: the issue of international jurisdiction in trust cases and the recognition and enforcement of foreign court decisions in trust cases (based on the principles laid down by the Brussels (1968) and Lugano Conventions (1988) their further evolution within the framework of the EU) as well as the conflict of trust rules (Hague Trustee Convention of 1985).

Key words: trust; Trust business; Trust location (trust domicile); foreign court decision; civil and commercial affairs; Brussels Convention 1968; Lugansk Convention of 1988; The Hague Trust Convention of 1985; lex fori; lex causae; recognition and enforcement of a foreign court decision; autonomy of will (lex voluntatis); the principle of the closest connection.

Постановка проблеми. У праві європейських країн вимальовуються три напрями розвитку “трастових” норм – в аспекті міжнародної підсудності справ суду тієї чи іншої країни (юрисдикції справ), в аспекті колізійного регулювання (вибору належної правової системи з наступним встановленням змісту іноземних правових норм) та в аспекті визнання та виконання іноземних судових рішень (юрисдикції рішень, винесених на території тієї чи іншої країни). Послідовність аспектів зазначено в хронологічному порядку, спираючись на процес проходження міжнародним спором відповідних стадій судового розгляду справи. При цьому, терміни “підсудність”, “міжнародна підсудність” та “юрисдикція” застосовуються в рамках цього дослідження як синоніми по відношенню до “сукупної” компетенції національних судових установ тієї чи іншої держави приймати рішення в тій чи іншій справі з іноземним елементом (пряма підсудність) або вирішувати питання визнання і забезпечення примусового виконання рішення, винесеного іноземним судом (опосередкована підсудність). І незалежно від наявності характеристики “міжнародна”, ці терміни не повинні сприйматись ні як поняття національного процесуального права (у розумінні підвідомчості чи підсудності), ні як поняття міжнародного публічного процесу (у розумінні юрисдикції того чи іншого міжнародного судового органу).

Аналіз дослідження проблеми. Англійські юристи Дж. Чешир та М. П. Нотр виділяють такі стадії судового процесу, пов’язаного з колізією законів та колізією юрисдикцій: перевірка юрисдикції суду, кваліфікація підстав позову, вибір компетентної правової системи та безпосередньо застосування обраного права [1, с. 31–32].

Аналогічного підходу (щоправда, без виділення в окремий етап питання кваліфікації саме підстав позову) дотримуються і німецькі дослідники Харальд Кох, Урліх Магнус та Пітер Вінклер фон Моренфельс у дослідженні судового процесу в галузі міжнародного приватного права [2, с. 18–19]. Питання судового співробітництва у цивільних справах в європейському праві розглядалися також українськими дослідниками, до яких належать, зокрема, Юлія Черняк [3], Маркіян Мальський [4], та Владислава Пухаленко [5].

Метою статті є огляд проявів концепції англійського трасту, як продукту права справедливості в європейському праві у трьох аспектах: питання міжнародної підсудності трастових справ, колізійні трастові норми та визнання і виконання іноземних судових рішень у трастових справах.

Основний виклад матеріалу. В першому аспекті дослідження (юрисдикція справ) і третьому (юрисдикція рішень), аналізуючи європейське право, будемо посилались на одні й ті самі джерела норм. Адже юрисдикція справ і юрисдикція рішень виступають, по суті своїй, двома невід’ємними частинами одного цілого. Так, відсутність у суду однієї країни належної компетенції розглядати спір, завжди виступає підставою для відмови у подальшому визнанні винесеного ним рішення в іншій країні. Тому на рівні ЄС регулювання і прямої юрисдикції (підсудність справ), і опосередкованої (юрисдикція винесених рішень), здійснювалось паралельно. І в цьому відношенні прийнята в рамках ЄС Брюссельська конвенція, [6] положення якої в подальшому перейшли і до Луганської конвенції ЄС з країнами EFTA [7], були для того часу чи не найпрогресивнішим прикладом підходу до скоординованого врегулювання таких питань. Тому ці дві європейські конвенції, з яких почалось врегулювання питання міжнародної юрисдикції в праві ЄС, часто називають двосторонніми. На відміну від них, конвенція, прийнята в рамках Гаазької конференції з міжнародного приватного права, [8] як відображено вже у самій назві цього документу – “про визнання і забезпечення примусового виконання іноземних судових рішень у цивільних і комерційних справах”, стосується лише третього аспекту міжнародного судового процесу, тобто питань опосередкованої юрисдикції (юрисдикції рішень). Питання ж юрисдикції справ (прямої юрисдикції) у 60–70-х роках минулого століття на міжнародному рівні не регулювались. Луганську конвенцію було переглянуто в 2007 році [9], і вона відображає наступний щабель розвитку Брюссельської конвенції (шляхом її перетворення на однойменний Регламент ЄС [10], який згодом у 2012 році було замінено новою версією [11] що вступила в силу 10 січня 2015 року).

На окрему увагу в контексті прямої юрисдикції (юрисдикції справ) заслуговує згадка про Гаазьку Конвенцію щодо угод про вибір суду (2005 року), прийняття якої стало частковим виконанням Проекту щодо рішень, винесених у транскордонних справах цивільного та комерційного характеру (“Judgements Project”), який реалізується в рамках Гаазької Конференції з 1993 року¹. Серед першопочаткових цілей зазначеного проекту було визначено появу аналогу Брюссельської Конвенції (за сферою застосування), який містив би як аспекти міжнародної підсудності спорів (юрисдикції справ), так і визнання та забезпечення виконання іноземних рішень (юрисдикція рішень). І хоча для її прийняття у 2001 році не було знайдено консенсусу, та саме тоді в робочих матеріалах Гаазької Конференції трастове питання отримало найбільш детальну регламентацію в контексті міжнародного приватного процесу. Тому на окрему увагу в цьому дослідженні заслуговує також і Проект Гаазької Конвенції про юрисдикції та іноземні рішення [12].

В другому аспекті дослідження єдиним джерелом уніфікованих колізійних норм може виступити конвенція, прийнята в рамках Гаазької конференції з міжнародного приватного права [13]. Гаазька Трастова Конвенція слугує основним джерелом колізійних норм для європейських країн, які до неї приєднались, і відповідно впровадили певні зміни в національне законодавство. Однак серед класичних джерел європейського права на жоден акт у цьому відношенні ми посилались не можемо.

Джерела європейського права. Загальноприйнята класифікація права ЄС базується на різних типах його джерел та на різній юридичній силі його норм. Так, первинне право ЄС (що складається з установчих договорів ЄС) впливає на міжнародне приватне право перш за все через чотири основні свободи, закріплені в установчих договорах (свобода пересування товарів, осіб, послуг та капіталів), та через досягнення цілі створення Єдиного Ринку.

До установчих договорів ЄС належать Паризька Угода (1951) про створення Європейського Об’єднання Вугілля та Сталі (наразі інтегроване в Європейське Співтовариство через завершення після 23 липня 2002 року того 50-річного терміну, на який його було створено), Римська Угода (1957) про створення Європейського Економічного Співтовариства (перетвореного в подальшому на Європейське Співтовариство) та Європейського Об’єднання Атомної Енергії (Енергоатом), а

---

¹ Більш детально про хід проекту, його пріоритети та рамки впровадження див. інформацію на офіційному сайті Гаазької Конференції за посиланням: <https://www.hcch.net/en/projects/legislative-projects/judgments>.

також міжнародні договори, що їх змінюють та доповнюють, зокрема, Маастрихтська Угода (1992) про створення Європейського Союзу, Амстердамська Угода (1999), Ніццька Угода (2003) та Лісабонська Угода (2009).

При цьому, фундаментом для впливу європейського права на міжнародне приватне переважно виступає прагнення до усунення дискримінації [14, р. 18]² та перешкод у торгівлі між державами-членами ЄС. Не останню роль у виникненні таких перешкод відіграє і застосування національного колізійного права. [2, с. 20]

Щодо прямого чи опосередкованого впливу вторинного права ЄС, то він здійснюється переважно завдяки гармонізації права держав-членів, прийняттям відповідних директив органами ЄС, а також прийняттям органами ЄС регламентів з нормами прямої дії на більш пізніх етапах. Тут варто розглянути окремо гармонізацію норм матеріального права та гармонізацію норм колізійного права. І якщо перша призводить до того, що міжнародне приватне право поступово втрачає сферу свого застосування, то друга, навпаки, безпосередньо впливає на розвиток міжнародного приватного права. Гармонізація процесуального права заслуговує на окрему увагу з позиції добровільної втрати державами-членами частини свого суверенітету в рамках судової гілки влади.

Вагоме значення для розвитку міжнародного приватного права має і так зване “супутне право” ЄС. Джерелами “супутнього права” ЄС виступають не безпосередньо акти органів ЄС, а міжнародні договори та різні домовленості, що укладаються державами-членами між собою не на виконання “гармонізаційних статей” установчих договорів [14, с. 115 та 114]³, а добровільно, з метою попередження шкідливих практик щодо вибору країни суду, з огляду на більш сприятливу оцінку перспектив розгляду спору для зацікавленої сторони (“forum shopping”). [2, с. 21] Римська конвенція про договірні зобов’язання [15]⁴ стала прикладом акту такого “супутнього права” ЄС, як добровільної домовленості між державами-членами щодо вирішення колізій законів (що трансформувалась на сьогодні в однойменний Регламент ЄС “Рим-I”). (Регламент ЄС щодо договірних зобов’язань “Рим I”, 2008) Процесуальний же аспект (щодо колізій юрисдикцій) було відображено у Брюссельській конвенції про юрисдикції та визнання і забезпечення примусового виконання рішень у цивільних і комерційних справах [6], прийнятій в порядку виконання статті 220 першої Угоди про створення ЄС (в редакції чинної на той час Римської Угоди)⁵ та перевтіленій на сьогодні у однойменний Регламент ЄС [11].

Вплив європейського права на розвиток міжнародного приватного. Європейське право останнім часом все більш доповнює міжнародне приватне і навіть частково заміщує його собою. Адже там, де діє право ЄС, конкуренція між нормами національного права держав-членів практично виключається, а застосування норм колізійного права стає взагалі зайвим. [2, с. 19] Варто, однак, зауважити, що пряма дія норм європейського права у сфері приватного права є скоріше винятком, а не загальним правилом. Тому в рамках цього дослідження покажемо диференційований вплив європейського права на міжнародне приватне, що проте, не завжди однозначно.

По-перше, певні норми європейського права витісняють норми національного права. У результаті цього ситуацій, де є необхідність “вибору права”, в рамках ЄС з часом фактично не залишається. Зазначені тенденції спостерігаються у тих сферах, де регулювання відносин відбувається через пряму дію норм права ЄС (переважно через регламенти).

По-друге, необхідність у застосуванні норм міжнародного приватного права для правовідносин, іноземні елементи яких обмежені рамками ЄС, зникає і в результаті зближення права держав-членів ЄС (через механізм прийняття ЄС таких актів, як директиви та подальшої

---

² У попередніх версіях див. відповідно ст. 12 Амстердамської та ст. 6 Маастрихтської угод.

³ У попередніх версіях див. відповідно пункт 3(h) ст. 94 і ст. 95 Амстердамської та ст. 100 і ст. 100a Маастрихтської угод.

⁴ Консолідована версія конвенції, 2-го Протоколу (щодо надання повноважень Європейському Суду Справедливості) та 5-го Протоколу (щодо інтерпретації Конвенції Європейським Судом справедливості).

⁵ У наступних версіях див., відповідно, ст. 293 Амстердамської та ст. 220 Маастрихтської угод, що було виключено в подальшому із тексту Лісабонської угоди про функціонування ЄС.

імплементатії останніх країнами-членами ЄС). Адже основним призначенням міжнародного приватного права є врегулювання конфліктів між національними юрисдикціями. А гармонізація національних юрисдикцій якраз і спрямована на усунення таких конфліктів.

Отже, другим проявом впливу європейського права на розвиток міжнародного приватного права є визнання “пріоритету європейського рішення, як наднаціонального” у випадку суперечностей щодо права держав-членів. У цьому випадку колізійне право, хоча і не втрачає свого регулюючого значення, проте все більше зазнає європейського впливу. І суть такого впливу полягає в тому, що застосування колізійних норм права ЄС чи колізійних норм держав-членів тлумачиться з погляду принципів і норм права ЄС (сприяючи тим самим зміцненню інтеграційних процесів) [2, с. 20]. Такі тенденції характерні, для сфер, де в основному відбувається гармонізація національних законодавств держав-членів (як-от: торгове право, зобов'язальне право, право компаній, та в меншій мірі сімейне і спадкове право).

У результаті гармонізації норм колізійного права передбачається втрата актуальності питання, в якій країні стався правовий конфлікт (тобто, перед суддею якої країни постало питання про вибір права). Ідеологічно вирішення спору на основі уніфікованих норм міжнародного приватного права має призводити до застосування однієї й тієї самої норми матеріального права, незалежно від того, який суд буде вирішувати справу [2, с. 21]. Такі уніфіковані норми колізійного права містяться в директивах, що прийняті в ЄС з метою зближення законодавств держав-членів (зокрема у сферах страхування, захисту прав споживачів, конкуренції, тощо).

Що стосується колізійного регулювання безпосередньо трастових питань, то, як уже зазначалось вище, аналогічного акта в праві ЄС наразі немає. Однак, на нашу думку, це скоріше питання часу, чи виявиться сучасний європейський тренд розвитку колізійних трастових норм [13] достатньо суттєвим, щоб Рада ЄС розглянула питання розробки окремого Регламенту ЄС. Регламент ЄС про право, що має застосовуватись до трастів, міг би з'явитись, на зразок Регламенту ЄС про право, що застосовується до договірних зобов'язань (Рим-I) [16], який прийшов на заміну відповідній однойменній європейській конвенції [15]. У цьому відношенні варто також зазначити, що основним мотивом прийняття такого регламенту (а відповідно, і Римської Конвенції, що йому передувала) виступала потреба підвищити рівень правової визначеності і захисту прав у сфері приватного права. І питання трастових спорів у цьому відношенні мало чим відрізняється від спорів договірних.

Підґрунтям розвитку регулювання питання міжнародних юрисдикцій у праві ЄС виступають самі засновницькі договори Європейських Співтовариств, що створюють відповідні органи з відповідним обсягом повноважень в основних напрямках діяльності ЄС. Так, для поступового створення вільного, безпечного та правового простору [14, с. 67]⁶ Рада ЄС наділена повноваженнями на впровадження певних заходів у сфері правового співробітництва у цивільних справах [14, с. 81]⁷. Такі заходи проводяться під егідою забезпечення належного функціонування внутрішнього ринку.

Серед них на особливу увагу заслуговують зокрема: вдосконалення та спрощення процедур визнання та виконання судових рішень та рішень, винесених в позасудовому порядку [14, с. 81(2)(а)]⁸; а також сприяння досягненню сумісності норм законодавства різних держав-членів, що застосовуються для вирішення питань конфлікту законів та конфлікту юрисдикцій [14, с. 81(2)(с)]⁹.

Таким чином, Угодою про функціонування ЄС закладено основні підвалини для розвитку співпраці держав-членів у сфері досягнення відповідності та сумісності між собою таких галузей національного права як міжнародне приватне право (зокрема, його колізійна складова) та міжнародний приватний процес (в частині регулювання конфлікту юрисдикцій – як прямої, так і опосередкованої).

⁶ У попередніх версіях див. відповідно п. (с) ст. 61 та ст. 29 Амстердамської та ст. 73і Маастрихтської угод.

⁷ У попередніх версіях див. відповідно ст. 65 Амстердамської та ст. 73m Маастрихтської угод.

⁸ У попередніх версіях див. відповідно третій абзац пункту (а) ст. 65 Амстердамської та ст. 73m Маастрихтської угод.

⁹ У попередніх версіях див. відповідно пункт (b) ст. 65 Амстердамської та ст. 73m Маастрихтської угод.

Брюссельська конвенція вперше спеціально врегулювала питання юрисдикції іноземного суду над справами, предметом яких виступають відносини трасту. Точніше, не сама Брюссельська Конвенція у своїй початковій редакції 1968 року, а документ із урахуванням змін, внесених першим договором про приєднання нових країн-членів (Данії, Ірландії та Англії) у 1978 році (Люксембурзький Договір) [17]. Логічно пов'язати такі зміни в Брюссельській Конвенції з приєднанням Англії, як країни де, з одного боку, взагалі не існує такого поняття як рішення у цивільних та комерційних справах [18, р. 82], а з іншого – інститут трасту впродовж довгих часів було прийнято вважати стильовою особливістю англо-американської правової сім'ї [19, с. 413].

Гармонізація колізійних норм щодо трасту на рівні ЄС. Під перший із пріоритетів розвитку права ЄС, визначених Лісабонською угодою про функціонування ЄС (гармонізація колізійних норм), підпадає, зокрема, і Гаазька Трастова Конвенція 1985 року [13]. Цей міжнародно-правовий акт безпосередньо стосується до співпраці держав у сфері досягнення відповідності і сумісності між собою відповідних складових колізійного права різних країн, і цікавий в першу чергу тим, що за оцінкою автора офіційного коментаря до цієї конвенції, швейцарського дослідника Alfred E. Von Overbeck, народився певною мірою у протистоянні двох таких несхожих між собою систем континентального та англосаксонського права, реалізувавши “унікальний історичний шанс” об'єднати країни, до них належні [20, с. 18]. Однак до офіційних джерел права ЄС зараховувати Гаазьку Трастову Конвенцію було б некоректно.

Гаазька Трастова Конвенція містить два основні правила вибору права, що мають застосовуватися (колізійні прив'язки). Це принцип автономії волі засновника трасту (*lex voluntatis*) [13, с. 6(1)] та принцип найтіснішого зв'язку правовідносин з юрисдикцією (*closest connection*) [13, с. 7(1)].

Перший пріоритет за конвенцією має принцип автономії волі. Проте, якщо в результаті застосування цієї прив'язки отримуємо право юрисдикції, якій траст незнайомий, то Гаазька Трастова Конвенція передбачає наслідки, як і в ситуації, якби такої волі засновника не було б виражено взагалі [13, с. 6(2)]. Адже Гаазька Трастова Конвенція не має на меті призвести до застосування до правовідносин права тієї юрисдикції, яка не знає трастової концепції [13, с. 5].

Другим правилом визначення права, що має застосовуватись, є принцип найтіснішого зв'язку. Для визначення юрисдикції, з якою правовідносини мають найтісніший зв'язок, до уваги мають братись такі параметри:

- визначене засновником місце ведення справ трасту;
- місцезнаходження трастового майна (*lex rei sitae*);
- місце постійного проживання чи місце ведення бізнесу трасту;
- цілі трасту, а також місце, де їх має бути досягнуто. [13, с. 7(2)]

Конвенція не забороняє, щоб до різних питань застосовувалось різне право. В такому випадку будуть діяти ті самі принципи, що і у випадку застосування права лише однієї юрисдикції [13, с. 9].

При цьому право, що застосовується до питань дійсності трасту, визначає, чи можуть певні його норми бути замінені іншими. Так само за цим правом має визначатись можливість заміни норм права інших юрисдикцій, що регулюють окремі питання, та інші [13, с. 10].

Одним із яскравих проявів ефекту “депезажу” (“*dépeçage*”) буде ситуація, коли йдеться про вибір права, яке має застосовуватись для регулювання питання захисту прав третіх осіб (зокрема, якщо траст через порушення умов трасту здійснив відчуження таким третім особам частини траст-фонду), то тут вибір права має здійснюватись за законом суду (*lex fori*) [13, с. 11(3)]. Тобто, залежно від юрисдикції суду в тому чи іншому праві потрібно буде шукати відповідну колізійну норму.

Гармонізація на рівні ЄС підходів до регулювання конфлікту юрисдикцій. Звернемо увагу на другий із напрямів за Лісабонською угодою про функціонування ЄС – співпрацю держав у сфері досягнення відповідності і сумісності між собою галузей міжнародного приватного процесу. Розглядаючи цей напрям у частині регулювання конфлікту юрисдикцій, бачимо у ньому два з трьох аспектів, на які спрямоване це дослідження. І в цьому відношенні на рівні розроблених міжнародно-правових актів ми спостерігаємо, як суттєві надбання безпосередньо права ЄС у вигляді Регламенту ЄС про юрисдикції та визнання рішень “Брюссель I, Переглянутий” 2012 року

[11], так і серйозні результати роботи Гаазької Конференції з міжнародного приватного права у вигляді Проекту Гаазької Конвенції про юрисдикції та іноземні рішення 2001 року [12] та Проекту Гаазької Конвенції про визнання іноземних рішень 2017 року [21].

Принципова відмінність у підході до визначення юрисдикції за нормами Регламенту ЄС про юрисдикції та визнання рішень, прийнятого на заміну Брюссельської Конвенції, [11] та Проекту Гаазької Конвенції з цих питань 2001 року [12] полягає в наступному. Регламент сповідує класичний підхід і визначає базову юрисдикцію судового органу (*lex fori*) у прив'язці до доміцилію відповідача. Проект Гаазької Конвенції 2001 року проявляє досить революційний підхід, відступаючи зовсім від ідеї визнання компетенції того чи іншого суду базовою. У документі пропонується ідея, за якою юрисдикція судового органу, визначена шляхом прив'язки до доміцилію відповідача, не має жодних переваг перед юрисдикцією, що базується на іншій прив'язці. Отже, Проект Гаазької Конвенції 2001 року виходить з ідеї відмови взагалі від “ієрархії юрисдикцій”.

У Проекті Гаазької Конвенції для вирішення питання визначення компетенції щодо розгляду трастового спору передбачено принцип автономії волі. І якщо у документі, яким створено траст, буде врегульовано питання компетенції суду, то ця компетенція вважатиметься ексклюзивною, тобто виключною [12, с. 11(1)].

Принцип автономії волі проходить через обидва документи, як основний принцип визначення юрисдикції судового органу [11, с. 23(4)] [12, с. 11(1)]. Так, при застужанні трасту сторони можуть призначити певний суд (чи певну категорію судів) компетентним(и) для розгляду справ щодо цього трасту. Якщо сторони скористались таким правом, то юрисдикція такого суду визнається виключною (якщо про інше не буде зазначено окремо). Аналогічний підхід щодо юрисдикції в трастових справах прослідковується і в Проекті Гаазької Конвенції про визнання іноземних рішень 2017 року (у менш широкому контексті з огляду на більш вузьку сферу застосування документу – лише до питань опосередкованої юрисдикції) [21, с. 5(1)(n)(i)].

Поряд із цим Проект Гаазької Конвенції про юрисдикції та іноземні рішення 2001 року встановлює правило для визначення належної юрисдикції у випадку, коли сторони не скористались можливостями, доступними за принципом автономії волі [12, с. 11(2)]. Так, якщо під час заснування трасту сторони обминули питання визначення компетентного суду, то для вирішення питання належної юрисдикції застосовуються такі прив'язки:

- до права країни, де знаходиться основне місце управління трасту; або
- до права країни, яке підлягає застосуванню до трасту; або
- до права країни, з якою траст має найтісніший зв'язок для цілей розгляду справи; або
- до права країни, де засновник трасту (якщо він живий) або всі живі бенефіціари постійно проживають (якщо вони всі проживають на території однієї країни).

Щодо прив'язки до права країни, яке підлягає застосуванню до трасту, автори офіційного коментаря цього проекту конвенції (2001 року) Пітер Них та Фаусто Покар звертають увагу, зокрема, на основне місце, де здійснюється управління трастом, місце проживання чи ведення бізнесу трасту, місцезнаходження активів трасту, мету трасту та місце, в якому її має бути досягнуто. При цьому автори посилаються на статтю 7 Гаазької Трастової Конвенції, де відображено аналогічний підхід до встановлення права, що має застосовуватись до трасту, зазначаючи, що саме такий підхід, як правило, притаманний і країнам англосаксонського права [22, с. 64]. Цікавим у цьому відношенні є захисне застереження щодо “штучного вибору права, застосовуваного до трасту”, запропоноване в Проекті Гаазької Конвенції про визнання іноземних рішень 2017 року через категорії “цільового та суттєвого зв'язку” з країною, право якої було обрано сторонами [21, с. 5(1)(n)(ii)].

Щодо такої прив'язки, як “право країни, з якою траст має найбільш тісний зв'язок для цілей розгляду справи”, дослідники Пітер Них та Фаусто Покар допускають випадки її відмінності через специфікацію більш вузької цілі “для цілей розгляду справи” від попередньої прив'язки за принципом визначення застосовуваного права (що визначалась через категорію найбільш тісного зв'язку юрисдикції з трастом, яку описано у статті 7 Гаазької Трастової Конвенції через зазначені параметри) [22, с. 64].

Цікавим є окремий аналіз різних робочих ідей проекту 2001 року щодо трасту, що виносились на обговорення, та не знайшли консенсусу з тих чи інших причин. До таких, зокрема, належить ідея застосування підходу *lex fori* до питання чинності угоди про вибір компетентного суду, на протипагу підходу, коли такий вибір регулюватиметься за правом, обраним засновником при створенні трасту в якості такого, що має до нього застосовуватись (тобто, в силу підходу *lex causae*, за правом, що застосовується до суті трасту). Щодо альтернативного застосування *lex causae* відповідний висновок було підкріплено і в коментарі до проекту 2001 року. Автори аргументують свій висновок через припущення опосередкованого застосування статті 8 Гаазької Трастової Конвенції, що концептуально передає зміст англосаксонського підходу до регулювання трастового питання, як одного з результатів гармонізаційної роботи Гаазької Конференції [22, с. 63].

Наступним прикладом ідеї, що не отримала консенсусу за результатом обговорення Проекту Гаазької Конвенції у 2001 році, було обмеження правил, встановлених у ній для визначення юрисдикцій для трастових спорів, лише спорами між безпосередніми учасниками трасту (засновником, трастом та бенефіціарами). Автори коментаря займали позицію доцільності такого обмеження спеціальних правил Проекту Гаазької Конвенції 2001 року для трасту, схилившись до регулювання питання визначення юрисдикцій щодо спорів між учасниками трасту і третіми особами відповідно до загальних правил конвенції [22, с. 63]. Аналогічне обмеження було запропоновано і в Проекті Гаазької Конвенції про визнання іноземних рішень 2017 року [21, с. 5(1)(n)].

Висновки. В роботі зроблено спробу дослідити процес міжнародного судового розгляду справи, предметом якої є відносини трасту, ускладнені іноземним елементом, з наступним зверненням за примусовим виконанням винесеного рішення в іншій країні ЄС чи ЕФТА. У результаті такого дослідження в європейському праві регулювання трасту розглянуто в трьох аспектах: питання міжнародної підсудності трастових справ та визнання і виконання іноземних судових рішень у трастових справах (основу чому заклали Брюссельська та Луганська Конвенції з подальшою їх еволюцією в рамках ЄС), а також колізійні трастові норми (Гаазька Трастова Конвенція). Питання кодифікації на рівні ЄС норм матеріального права, якими врегульовано відносини щодо інститутів аналогічних трасту в різних країнах-членах, як і питання застосування Гаазької Конвенції щодо угод про вибір суду (2005 року), залишені поза увагою цієї статті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Чешир, Д. & Нотр, М. П. *Международное частное право*. – Москва: Прогресс, 1982.
2. Кох Х., Магнус У. & фон Моренфельс П. В. *Международное частное право и сравнительное правоведение*. – Москва: Международные отношения, 2001.
3. Черняк Ю. В. *Институт подсудности у міжнародному приватному праві країн Європейського Союзу та України*. Київ: Прецедент, 2008.
4. Мальський М. М. *Виконання рішень іноземних судів в рамках ЄС*. Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія: Юридичні науки : зб. наук. праць, № 850, 2016. С. 237–244.
5. Пухаленко В. П. *Правове регулювання судового співробітництва в цивільних справах у Європейському Союзі*. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. – Київ, 2015.
6. Брюссельська Конвенція про юрисдикції та визнання рішень, *Brussels Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters*. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=OJ:C:1998:027:TOC>.
7. Луганська Конвенція про юрисдикції та визнання рішень, “*Lugano Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters*”, 11.09.1988. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L:1988:319:TOC>.
8. Гаазька Конвенція про іноземні рішення, 1971. *Hague Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Judgments in Civil and Commercial Matters*. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=78>.
10. Луганська Конвенція про юрисдикції та визнання рішень, *Переглянута, 2007. Lugano Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters*. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L:2007:339:TOC>.
10. Регламент ЄС про юрисдикції та визнання рішень “Брюссель I”, 2000. *Council Regulation (EC) No 44/2001 on*

jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters (Brussels I). [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L:2001:012:ТОС>. 11. Регламент ЄС про юрисдикції та визнання рішень “Брюссель I, Переглянутий”, 2012. Regulation (EU) No 1215/2012 of the European Parliament and of the Council on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters (Brussels I, Recast). [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L:2012:351:ТОС>. 12. Проект Гаазької Конвенції про юрисдикції та іноземні рішення, 2001. Draft Hague Convention on jurisdiction and foreign judgements in civil and commercial matters, Summary of the Outcome of the Discussion in Commission II of the First Part of the Diplomatic Conference 6 – 20 June 2001. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://assets.hcch.net/docs/e172ab52-e2de-4e40-9051-11aee7c7be67.pdf>. 13. Гаазька Трестова Конвенція, 1985. Convention on the Law Applicable to Trusts and on their Recognition. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://assets.hcch.net/docs/8618ed48-e52f-4d5c-93c1-56d58a610cf5.pdf>. 14. Ліссабонська угода про функціонування ЄС, 2016. Treaty on the Functioning of the European Union (Lisbon, consolidated). [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:C:2016:202:ТОС>. 15. Римська конвенція щодо договірних зобов'язань, 1980. Convention on the Law Applicable to Contractual Obligations (Rome Convention 1980). [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:C:2005:334:ТОС>. 16. Регламент ЄС щодо договірних зобов'язань “Рим I”. Regulation (EC) No 593/2008 of the European Parliament and of the Council on the law applicable to contractual obligations (Rome I). Available at: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L:2008:177:ТОС>. 17. Люксембурзький Договір, 1978. Convention of Accession of 9 October 1978 of the Kingdom of Denmark, of Ireland and of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland to the Convention on jurisdiction and enforcement of judgments in civil and commercial matters and to the Prot. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L:1978:304:ТОС>. 18. Schlosser, P., 1979. Report on the Convention on the Association of the Kingdom of Denmark, Ireland and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland to the Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters and to the Proto. Official Journal, 05.03. – С. 59(23). 19. Цвайгер, К. & Кётц, Х., 2000. Введение в сравнительное правоведение в сфере частного права. Москва: Международные отношения. 20. von Overbeck, A. E., 1985. Explanatory Report on the Hague Trusts Convention. Trusts – applicable law and recognition. Offprint from the Proceedings of the Fifteenth Session (1984)/Actes et documents de la Quinzième session (1984), Vol. II, pp. 370–415. 21. Проект Гаазької Конвенції про визнання іноземних рішень, 2017. Draft Hague Convention on recognition and enforcement of foreign judgements in civil and commercial matters. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://assets.hcch.net/docs/d6f58225-0427-4a65-8f8b-180e79cafddb.pdf>. 22. Nygh, P. & Pocar, F., 2000. Report on the preliminary draft Convention on Jurisdiction and Foreign Judgments in Civil and Commercial Matters, drawn up by Peter Nygh and Fausto Pocar. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.hcch.net/en/publications-and-%20studies/details4/?pid=3494>. 23. International working Group at the Center for Business Law and Research (University of Nijmegen, the Netherlands), 1999. Principles of European Trust Law. In: D. J. Hayton, S. C. J. J. Kortman & H. L. E. Verhagen, eds. Principles of European Trust Law. Hague: Kluwer Law International, p. 215.

REFERENCES

1. **Draft Hague Convention on recognition and enforcement of foreign judgements in civil and commercial matters.** Available at: <https://assets.hcch.net/docs/d6f58225-0427-4a65-8f8b-180e79cafddb.pdf>.
2. **Draft Hague Convention on jurisdiction and foreign judgements in civil and commercial matters,** Summary of the Outcome of the Discussion in Commission II of the First Part of the Diplomatic Conference 6–20 June 2001. Available at: <https://assets.hcch.net/docs/e172ab52-e2de-4e40-9051-11aee7c7be67.pdf>.
3. **Convention on the Law Applicable to Trusts and on their Recognition.** Available at: <https://assets.hcch.net/docs/8618ed48-e52f-4d5c-93c1-56d58a610cf5.pdf>.
4. **Hague Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Judgments in Civil and Commercial Matters.** Available at:

<https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=78>. 5. **Convention on the Law Applicable to Contractual Obligations (Rome Convention 1980)**. Available at: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:C:2005:334:TOC>. 6. **Council Regulation (EC) No 44/2001 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters (Brussels I)**. Available at: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L:2001:012:TOC>. 7. Regulation (EU) No 1215/2012 of the European **Parliament and of the Council on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters (Brussels I, Recast)**. Available at: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L:2012:351:TOC>. 8. Regulation (EC) No 593/2008 of the **European Parliament and of the Council on the law applicable to contractual obligations (Rome I)**. Available at: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L:2008:177:TOC>. 9. **Lugano Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters**. Available at: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L:2007:339:TOC>. 10. **Lugano Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters**. Available at: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L:1988:319:TOC>. 11. **Treaty on the Functioning of the European Union (Lisbon, consolidated)**. Available at: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:C:2016:202:TOC>. 12. **Brussels Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters**. Available at: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=OJ:C:1998:027:TOC>. 13. Kokh, Kh., Magnus, U. & von Morenfeld's, P. V., 2001. *Mezhdunarodnoe chastnoe pravo i sravnitel'noe pravovedenie*. Moskva: Mezhdunarodnye otnosheniya. 14. **Convention of Accession of 9 October 1978 of the Kingdom of Denmark, of Ireland and of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland to the Convention on jurisdiction and enforcement of judgements in civil and commercial matters and to the Prot.** Available at: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L:1978:304:TOC>. 15. Tsvayger, K. & Ketts, Kh., 2000. **Vvedenie v sravnitel'noe pravovedenie v sfere chastnogo prava**. Moskva: Mezhdunarodnye otnosheniya. 16. Cheshir, D. & Notr, M. P., 1982. *Mezhdunarodnoe chastnoe pravo*. Moskva: Progress. 17. Puhalenko, V. P., 2015. *Pravove reguljuvannja sudovogo spivrobotnyctva v cyvil'nyh spravah u Jevropejskomu Sojuzi*. Kyi'v: Dysertacija na zdobuttja naukovogo stupenja kandydata jurydychnyh nauk. 18. Mal's'kyj, M. M., 2016. *Vykonannja rishen inozemnyh sudiv v ramkah JeS*. Visnyk Nacional'nogo universytetu "L'vivs'ka politehnika". Serija: Jurydychni nauky : zbirnyk naukovykh prac, Is. 850, pp. 237–244. 19. Chernjak, Ju. V., 2008. *Instytut pidsudnosti u mizhnarodnomu pryvatnomu pravi krai'n* Jevropejs'kogo Sojuzu ta Ukrai'ny. Kyi'v: Precedent. 20. International working Group at the Center for Business Law and Research (University of Nijmegen, the Netherlands), 1999. Principles of European Trust Law. In: D. J. Hayton, S. C. J. J. Kortman & H. L. E. Verhagen, eds. *Principles of European Trust Law*. Hague: Kluwer Law International, p. 215. 21. Nygh, P. & Pocar, F., 2000. *Report on the preliminary draft Convention on Jurisdiction and Foreign Judgments in Civil and Commercial Matters*, drawn up by Peter Nygh and Fausto Pocar. Available at: <https://www.hcch.net/en/publications-and-%20studies/details4/?pid=3494>. 22. Schlosser, P., 1979. *Report on the Convention on the Association of the Kingdom of Denmark, Ireland and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland to the Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters and to the Proto. Official Journal*, 05 03. C 59(23). 23. von Overbeck, A. E., 1985. *Explanatory Report on the Hague Trusts Convention*. Trusts – applicable law and recognition. Offprint from the Proceedings of the Fifteenth Session (1984)/Actes et documents de la Quinzième session (1984), Vol. II, pp. 370–415.

Пану фон Овербеку (якого, на жаль, на момент завершення цього дослідження вже немає в живих) висловлюємо окрему вдячність за можливість почути його думку щодо плану розкриття обраної тематики (в період роботи над дисертаційним дослідженням у Швейцарському інституті порівняльного права за стипендією Van Calker), що відкрилась весною 2000 року в рамках конференції "The Role of Comparative Law in the Emergence of European Law" (Lausanne, 14–15 April 2000).

Дата надходження: 17.02.2018 р.